

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת שבת פרק יג

1

הלכה א

מתני' ר' אליעזר אומר האורג ג' חוטין בתחילה ואחד על האריג חייב וחכ"א בין בתחילה בין בסוף שיעורו שני חוטין. גמ' א"ר עולא טעמא דר' אליעזר על ידי שלישי מלאכתו מתקיימת. מה ר' ליעזר כר' יודה. דתנינן תמן ר' יהודה אומר עד שישלש. והשק והקופה מצטרפין בכלאים. א"ר סימון טעמא דר"א תמן על ידי שלישי מלאכתו מתקיימת. ברם הכא פחות מיכן [דף עא עמוד ב] מיסתתר הוא. אשכחת אמר על דר' אליעזר פעמים שלשה בתחילה. פעמים שנים ע"ג אחד ארוג מאתמול. פעמים שנים ע"ג אחד ארוגים מאתמול. רבנן דקיסרין בעיין מהו אחד על האריג אחד ע"ג שנים אחד ע"ג ג'. רבנן דהכא אמרי אחד על גבי שנים. היתה תלית אחת גדולה בתחילה עד שיארוג בה שנים חוטין ובסוף אפי' כל שהוא. האורג שני חוטין ע"ג הגב ע"ג אימרא אפילו כל שהוא חייב. למה הדבר דומה לצילצול קטן שארג בו שני חוטים על רוחב ג' בתים חייב. ובנפש מסכת כמאן דהוא בתחילה. וההן בדא אפילו בסוף כאריג הוא וההן לסוטה אפילו בסוף כאריג הוא. הכל מודין בכותב את השם עד שעה שישלים. כתב אות אחת להשלים את השם ואות אחת להשלים את הספר חייב. כתב אות אחת בחול ואות א' בשבת רבי אליעזר מחייב חטאת ור' יהושע פטר. למה או משום קיום מלאכה או משום שאינו ראוי להצטרף עמו. איתא חמי אילו ארג חוט אחד בחול וחוט אחד בשבת שמא אינו פטור. שמא אינו ראוי להצטרף עמו. אלא משום קיום מלאכה. כהיא דא"ר יעקב בר אחא ר' יסא בשם ר' לעזר כתב אות אחת בטבריא ואות אחת בציפורין חייב. דלא כן כר' אלעזר. כתב אות אחת בשבת זו ואות אחת בשבת הבאה ר' אליעזר מחייב חטאת ור' יהושע פטר. [דף עב עמוד א] אתא חמי אילו כתב אות אחת בחול ואות אחת בשבת רבי אליעזר מחייב חטאת בין בשבת זו בין בשבת הבאה לא כל שכן מפני חכמים שהן פטורין:

הלכה ב

מתני' העושה שתי נירין בנירין ובקירוס ובנפה ובכברה ובסל חייב התופר שתי תפירות וקורע על מנת לתפור שתי תפירות: גמ' בנירין. ניריא. בקירוס. קירומה. ר' בא רב ירמיה בשם רב הממתח צדדיו בשבת חייב משום תופר. נימר משום תופר ומשום קושר:

הלכה ג

מתני' הקורע בחמתו ועל מתו כל המקלקלין פטורין והמקלקל על מנת לתקן שיעורו כמתקן: גמ' בעון קומי רבי בא היך מה דאת אמר תמן השוטט חטאתו בשבת כיפר ומביא אחרת ואמר אוף הכא לא יצא ידי קורעו. אלא כרבי שמעון דר' שמעון אמר עד שיהא לו צורך בגופו של דבר. אמר לון תמן הוא גרם לעצמו. ברם הכא את גורמת לו. אמר רבי יוסי ואפי' תמן את גורמת לו שאילו לא שאמרת לו שיבא היאך היה מתכפר לו. הוי צורך מימר דרבי שמעון היא. חברייא בעון קומי רבי יוסה לא כן אמר רבי יוחנן בשם ר' שמעון בן יוצדק [דף עב עמוד ב] מצה גזולה אינו יוצא בה ידי חובתו בפסח. אמר לון תמן גופה עבירה. ברם הכא הוא עבר עבירה. כך אני אומר הוציא מצה מרשות היחיד לרשות הרבים אינו יוצא בה ידי חובתו בפסח. תני מצה גזולה אסור לברך עליה. אמר רב הושעיה על שם [תהלים ג] ובוצע ברך נאץ ה'. אמר ר' יונה הדא דאת אמר בתחילה אבל בסוף לא דמים הוא חייב לו. רבי יונה אמר אין עבירה מצוה. רבי יוסה אמר אין מצוה עבירה. א"ר אילא [בבבא סו לד] אלה המצות אם עשיתן כמצוותן הן מצות ואם לאו אינן מצות:

הלכה ד

מתני' שיעור המלבן והמנפס הצובע והטווה שיעורו כמלוא רוחב הסיט כפול האורג שני חוטין שיעורו כמלוא הסיט: גמ' תמן תנינן המוציא עצים כדי לבשל ביצה קלה והכא את אמר הכין. תמן במוציא לצבוע. ברם הכא בצבוע:

הלכה ה

[דף עג עמוד א] מתני' רבי יהודה אומר הצד צפור למגדל וצבי לבית חייב וחכ"א צפור למגדל וצבי לגינה ולחצר ולביבירין רשב"ג אומר לא כל הביבירין שוין זה הכלל כל המחוסר צידה פטור ושאינו מחוסר צידה חייב. גמ' א"ר חנינא מתני' דלא כר' יהודה. דתנינן הצד צפור למגדל וצבי לבית חייב. הא לגינה ולביבירין פטור. מחלפה שיטתיה דרבי יהודה דתנינן תמן אין צדין דגים מן הביבירין ואין נותנין לפנייהם מזונות. הא לגינה ולביבירין פטור. מחלפה שיטתין דרבנן. דתנינן וחכמים אומרים צפור למגדל וצבי לגינה ולחצר ולביבירין. ותנינן תמן אבל צדין חיה ועוף מן הביבירין ונותנין לפנייהן מזונות. הא לגינה ולחצר לא. כאן בחצר מקורה. כאן בחצר שאינה מקורה. והא תנינן גינה. אית לך מימר גינה מקורה. אלא כאן בגדולה כאן בקטנה. ר' עולא אמר בעון קומי רבי אחא מה ניתני כל המחוסר צידה חייב ושאינו מחוסר צידה פטור. אמר לון ולא במנפל לתוכה אנן קיימין. אלא כל המחוסר צידה אסור ושאינו מחוסר צידה מותר. א"ר שמואל אחוי דרבי ברכיה כל שהוא מחוסר נשבים מחוסר צידה. ושאינו מחוסר נשבים אינו מחוסר צידה. שוחטין מן הנגרין אין שוחטין [דף עג עמוד ב] לא מן המכמרות ולא מן המצודות. רבי יוסי בר בון בשם רבי אמי מצדתא דשיתא. שמואל צד הוא בפיתם. רב אמר סכרא דנהרא שרי. א"ר יודן כההיא דטסימ:

הלכה ו

ר"צ/כ"י ר"קן אהנסט ס"ג

2

לשיטה זו - בנגוד לרמב"ם - הדין של מנהג אבותינו מחדש בזה"ז חלות של ספק, וכל דיני הראשון נוהגים בשני - גם החומרות דהלכות לולב; מצות "ולקחתם" נוהגת ביום טוב שני ומחייבת ד' מינים כשרים.

אמנם צ"ע, כי אע"פ שמצות "ולקחתם" אינה מתקיימת בפסולים, למה בדיעבד לא נוטלים פסולים ביום טוב שני מדין "ושמחתם" כתקנת ריב"ז זכר למקדש, שהרי מצות "ושמחתם" חלה בודאי ביום שני, וכדמוכח ממה שאין לוקחים את הלולב בזה"ז ביום שמנ"ע, ושבעת ימי "ושמחתם" מסתיימים ביום הושענא רבה; היום השני נכלל בזה"ז במצות "ושמחתם" מריב"ז באופן ודאי, וא"כ בדיעבד יש ליכול הפסולים ולכרך עליהם ביום שני, ולמה לריטב"א אינו כן?

ונ"ל, שכדי לתרץ את הקושיא הזו יש להקדים קושיא אחרת, הלוקח פסולים ביל"ט ראשון לא יצא, וקשה, למה לא קיים בדיעבד ביום הראשון את מצות "ושמחתם" לפי תקנת ריב"ז. התירוץ הוא, דבמקום שיש מצות לולב מדין "ולקחתם" דאורייתא אין תקנת ריב"ז חלה, מצות הנטילה ביום הראשון מהווה מצות "ולקחתם" דאורייתא בלבד.

ונראה, כי כן הוא בנוגע ליל"ט שני לפי דעת רבותיו של הריטב"א. כיון שמצות "ולקחתם" נוהגת בו מטעם מנהג אבותינו בידינו, לא חלה תקנת ריב"ז ליטל לולב מדין "ושמחתם" זכר למקדש, ואע"פ שחובת הלקיחה ביל"ט שני היא משום ספק גרידא, הואיל ויש חובת לקיחה אחרת, תקנת ריב"ז זכר למקדש אינה חלה, ולפיכך סוברים שאין ליטול פסולים כלל ביל"ט שני - אפילו בדיעבד.

היוצא לנו כי לרמב"ם תקנת ריב"ז חלה ביל"ט שני באופן ודאי מדין "ושמחתם" זכר למקדש, ולדעתו מצות "ולקחתם" מדין מנהג אינה חלה כלל ביל"ט שני, ולכן מכשיר פסולים ביל"ט שני לכתחילה. שיטת רבותיו של הריטב"א הפוכה, מצות "ולקחתם" בלבד נוהגת ביל"ט שני, ואין תקנת ריב"ז "ושמחתם" זכר למקדש חלה כלל.

וז"ל השיטה השניה בריטב"א: אבל מורי רבינו שלמה אמר לי כו' דכיון דידעינן בקביעא דירחא ואין לנו בקדושת היום השני אלא להזהר במנהג אבותינו כו' אין זה אלא להחמיר בקדושתו אבל להחמיר במצוות הנוהגת בו כיום ראשון אין לנו וכו'. נראה, כי ר"ש מסכים עם פרוש הרמב"ם כי יל"ט שני בזה"ז אינו דין ספק אלא דין מנהג ודאי, ולגבי מצות לולב אין מנהג יל"ט שני נוהג, מכיון שישנה מכבר מצות לולב מתקנת ריב"ז זכר למקדש. לפ"ז נוטלים פסולים לכתחילה ביל"ט שני לפי תקנת ריב"ז ומברכים עליהם (11).

שיטת הר"ן היא כי ביל"ט שני נוטלים פסולים בלי ברכה. לדעתו דין יל"ט שני מוטל בספק, ספק יום ראשון על פי דין מצות "ולקחתם" הנוהגת דוקא בכשרים או ספק יום דחולה'מ ע"פ מצות "ושמחתם". בסופו של החג יום הושענא רבה הוא היום האחרון של נטילת "ושמחתם". אין דין ספקא דיומא בלולב בשמנ"ע. מ"מ, ביום טוב שני יש דין ספק ונוטלים פסולים מספק. ההלכה כדעת הר"ן. קונטרס בענין מצוה הבאה בעבירה

בדין מצוה הבאה בעבירה, עיין (ל א) בגמרא, שלולב הגזול פסול גם ביל"ט שני משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה.

בלולב הגזול שנתייאשו הבעלים, חולקים ר"ת ור"י אם הגזול יכול לצאת בו מצות לולב למ"ד יאוש בכדי קונה. עיין בתוס' ב"ק (סז א) ד"ה אמר. ר"ת סובר שאע"פ שיאוש בכדי קונה, אין הגזול יוצא בלולב זה, עדיין הוא פסול מפני מה"ב. ר"י חולק וסובר שאכן יוצא.

יש להבין את יסוד פלוגתתם. ונראה, שיש לפרש את המחלוקת הזאת בשני אופנים. א) הירושלמי במס' שבת (פרק האורג הלכה ג) על ההלכה של מי שקרע על מתו בשבת יוצא ידי מצות קריעה אע"פ שהוא חייב מיתה מפני שחלל את השבת, מקשה, למה יוצא, ומ"ש מהאוכל מצה גזולה בפסח שאינו יוצא ידי מצות אכילת מצה. ז"ל התירוץ שם: תמן גופא עבירה, ברם הכא הוא עבד עבירה, כך אני אומר, הוציא מצה מרה"ר לרה"ר אינו יוצא בה ידי חובתו בפסח (בלשון תמיה), עכ"ל.

הירושלמי הניח את היסוד להבנת כל הענין של מצוה הבאה בעבירה. עבירה בעת המצוה אינו יסוד דין זה. חטא בבת אחת עם עשיית המצוה אינו פוסל את המצוה. רק החפצא הגזול דהוא גופא עבירה הוא פסול למצוה. החפצא של גזלה מהווה חפצא של עבירה ולפיכך הוא פסול למצוה, אבל הקורע באיסור בשבת על מתו והאוכל מצה אנב הוצאה מרשות לרשות בשבת יוצאים ידי חובתם מפני שאין החפצא חפצא של עבירה.

לפי"ז י"ל, דבזה פליגי ר"י ור"ת: לפי ר"י, השם של גזול הפוסל את החפצא למצוה תלוי בדין גזלה בדיני ממונות. כל זמן שבדיני ממונות

החפץ הוא גזול נפסל הוא גם למצוה. אבל אם יאוש בכדי קונה, ממילא פקע ג"כ השם של פסול הגזול בנוגע למצוות. אליבא דר"ת, השם של גזול בחפצא הפוסלו למצוות אינו תלוי בדיני ממונות. גם אם יאוש בכדי קונה, נשאר על החפצא שמו של פסול גזול מפני שהחפץ בא לידיו בגולה.

התוס' בב"ק (שם) הקשו על ר"ת: אם יש יאוש ושנוי רשות, הלוקח יכול לצאת ידי חובתו בלולב שקנה מהגזול (כמו פשוט הסוגיא באונכרי (ל ב), וקשה לר"ת, למה לא נשאר על החפצא בידי לוקח חלות השם של פסול גזול. ועוד קשה, אם שנוי קונה, הרי איתא (לקמן ל ב) שהגזול יכול לצאת ידי חובתו בדבר הגזול אחרי השנוי, ולר"ת למה באופן זה פקע מהחפצא הפסול של גזול.

ונראה, שבשנוי קונה הטעם ברור, מפני שע"פ דין יש חלות שם חפצא חדש שאינו אותו חפץ שהיה גזול. הרי איתא בב"ק (צד א) שגם בנוגע לפסול של אתנן זונה אחרי שנוי - למ"ד הסובר שנוי קונה - הוכשרה הבהמה להקרבה, א"כ אין תימה שהפסול של גזול ג"כ פקע מהחפצא ע"י שנוי.

בנוגע לקושיא בענין לוקח, נ"ל שהפסול של גזול בחפצא תלוי באיסורא אתי לידיה. אליבא דר"ת למי שעשה את מעשה הגזול גם אחר שקנה אותו בדיני ממונות נחשב החפצא לגזול, אבל הלוקח שקנה ביאוש ושנוי רשות לא עשה מעשה גזילה מהבעלים, ובהיתירה אתי לידיה, ולפיכך פקע אחרי קנייתו הפסול של גזול בחפצא.

לפי דרך זאת יוצא שלר"ת בכל מצוות התורה יש פסול מה"ב בדבר הגזול אחרי יאוש.

(ב) עיין בספר הישר לר"ת (חלק החידושים סי' ק"כ) וז"ל: ונ"ל משום דסבירא ליה לעולא דיאוש כדי בעלמא קני לבד מקרבן ואתרוג, דבפרק מרובה אמר עולא מנין ליאוש שאינו קונה שנאמר והבאתם גזול, ור' יוחנן בלולב הגזול דריש ליה לגבי אתרוג נמי מהכא וכו'. נראה מספר הישר, שר"ת סובר, שבעלמא יאוש בכדי קני אפילו לענין מצוות, אלא שבנוגע לקרבן וללולב אין היאוש קונה. וצ"ע, מה הצד השהו שבין קרבן ללולב.

ונ"ל, ששיטת ר"ת היא שבמצוות הזקוקות לחלות השם של "לכם" אין יאוש קונה, לכן בקרבן הזקוק לחלות בעלים ול"לכם" יאוש אינו קונה, וה"ה בלולב הזקוק ל"לכם" אין יאוש קונה. וצ"ל לפ"ז, ששונה הדין של "לכם" בלולב ביום הראשון מביתר ימי החג. ביום הראשון, "לכם" בלולב בא להוציא גם את השאול כדאיתא בגמ' סוכה (כט. מג א) אבל ביתר ימי החג הדין של מה"ב קובע שיש פסול של "לכם" רק בגזול, אבל שאול אכן נחשב ל"לכם". הטעם פשוט, הרי בשאול יש קנייני שאלה לשואל - משא"כ בגזול. ביתר ימי החג קנייני השאלה מכשירים את הלולב למצות לקיחה, אבל לולב הגזול הוא פסול.

לפי זה, שיטת ר"ת מוגבלת למצוות הזקוקות ל"לכם" ולקנין בעלים, אבל לא לשאר המצוות.

ועיין בסוגיא לעיל (ט א) בתוס' ל"ה ההוא שהקשו דאם יש פסול כללי של מצוה הבאה בעברה מן התורה, מדוע צריכים פסוק מיוחד - "חג הסוכות תעשה לך" - למעוטי גזולה, הרי הסוכה פסולה מפני הפסול של מה"ב.

לפי הנ"ל אליבא דר"ת מתורצת הקושיא. רק במצוות הזקוקות לדין של "לכם" סובר ר"ת שגם אחרי יאוש - אפילו אם יאוש קונה - קיים הפסול של גזול ומצוה הבאה בעברה. שיטתו נאמרה בלולב ובקרבן, והגמרא כאן מביאה את הפסוק של "לך" להוכיח שגם הסוכה נכללת ביחד עם הלולב ועם הקרבן כמצוה הזקוקה לחלות בעלים ולדין של "לכם". ממילא סוכה גזולה תהיה פסולה גם אחרי יאוש, משא"כ בשאר מצוות התורה.

לפי ספר הישר צ"ל, שאין קושיא נמי משנוי קונה ומיאוש ושנוי רשות, כי קניינים אלו קונים קנין גמור גם בנוגע לחלות דין "לכם" במצוות. אבל יאוש בכדי אינו קונה קנין גמור לגבי דין בעלים ול"לכם" במצוות.

ב

ונראה, שאין ספק שהרמב"ם קבל את שיטת הירושלמי שהדין של מה"ב תלוי בחלות השם של גזול בחפצא של המצוה, ולא בעברה שנעשתה בשעת עשיית המצוה. וז"ל הרמב"ם בהלכות שופר (פ"א הל"ג): שופר הגזול שתקע בו יצא שאין המצוה אלא בשמיעת הקול אע"פ שלא נגע בו ולא הגבירו השומע יצא ואין בקול דין גזול עכ"ל. הרמב"ם פוסק שאדם יוצא ידי תקיעת שופר בשופר הגזול. טעמו הוא

תלמוד בבלי מסכת סוכה דף לב עמוד ב

4

ואיכא דרמי ליה מירמא. תנן: ציני הר הברזל כשר, והתניא: פסולה! אמר אביי: לא קשיא: כאן - שראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה, כאן - שאין ראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה. אמר רבי מריון אמר רבי יהושע בן לוי, ואמרי לה תני רבה בר מרי משום רבן יוחנן בן זכאי: שתי תמרות יש בגיא בן הנם ועולה עשן מביניהם, וזהו ששנינו ציני הר הברזל כשרות, וזו היא פתחה של גיהנם. לולב שיש בו שלשה טפחים. אמר רב יהודה אמר שמואל: שיעור הדס וערבה - שלשה, ולולב ארבעה, כדי שיהא לולב יוצא מן ההדס טפח. ורבי פרנך אמר רבי יוחנן: שדרו של לולב צריך שיצא מן ההדס טפח. תנן: לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו - כשר. - אימא: וכדי לנענע בו כשר. מר כדאית ליה, ומר כדאית ליה. תא שמע: שעור הדס וערבה - שלשה, ולולב - ארבעה. מאי לאו - בהדי עלין! - לא, לכד מעלין. גופא, שיעור הדס וערבה - שלשה, ולולב - ארבעה. רבי טרפון אומר: באמה בת חמשה טפחים. - אמר רבא: שרא ליה מריה לרב טרפון! השתא עבות שלשה לא משכחינן, בת חמשה מבעיא? כי אתא רב דימי אמר: אמה בת ששה טפחים עשה אותה בת חמשה, צא מהן שלשה להדס, והשאר ללולב, כמה הוא להו - תלתא ותלתא חומשי. קשיא דשמואל אדשמואל, הכא אמר רב יהודה אמר שמואל: שיעור הדס וערבה שלשה, והתם אמר רב הונא אמר שמואל: הלכה כרבי טרפון! - לא דק. אימר דאמרינן לא דק לחומרא, לקולא מי אמרינן לא דק? כי אתא רבין אמר: אמה בת חמשה טפחים עשה אותה ששה, צא מהן שלשה להדס והשאר ללולב. כמה הוא להו - תרי ופלגא. סוף סוף קשיא דשמואל אדשמואל! - לא דק, והיינו לחומרא לא דק, דאמר רב הונא אמר שמואל: הלכה כרבי טרפון. משנה. הדס הגזול והיבש - פסול. של אשרה ושל עיר הנדחת - פסול. נקטם ראשו, נפרצו עליו, או שהיו ענביו מרובות מעליו - פסול. ואם מיעטן - כשר. ואין ממעטין ביום טוב.

גמרא. תנו רבנן: אענף עץ עבת - שענפיו חופין את עצו. ואי זה הוא - הוי אומר זה הדס. - ואימא זיתא! - בעינן עבת וליכא. ואימא דולבא! - בעינן ענפיו חופין את עצו וליכא. - ואימא הירדוף! - אמר אביי: בדרכיה דרכי נעם וליכא. רבא אמר מהכא: גהאמת והשלום אהבו. תנו רבנן: קלוע כמין קליעה ודומה לשלשלת - זהו הדס. רבי אליעזר בן יעקב אומר: ענף עץ עבת - עץ שטעם עצו ופריו שוה, הוי אומר זה הדס. תנא: עץ עבות - כשר, ושאינו עבות - פסול. היכי דמי עבות? אמר רב יהודה: והוא דקיימי תלתא תלתא טרפי בקינא. רב כהנא אמר: אפילו תרי וחד. רב אחא בריה דרבא מהדר אתרי וחד, הואיל ונפיק מפומיה דרב כהנא. אמר ליה מר בר אממר לרב אשי: אבא, לההוא הדס שוטה קרי ליה. תנו רבנן: נשרו רוב עליו ונשתירו בו מיעוט - כשר, ובלבד שתהא עבותו קיימת. הא גופא קשיא; אמרת נשרו רוב עליו כשר, והדר תני ובלבד שתהא עבותו קיימת, כיון דנתרי להו תרי - עבות היכי משכחת לה? - אמר אביי: משכחת לה

שו"ת כתב סופר אורח חיים סימן קכז

5

שלומים מרובים, כטל ורביבים, לחתני תלמידי כבני, הרבני המופלג בתורה תמימה וביראה קדומה, מוכתר במעלות ומדות רמות הקצין כש"ת מ"ה אברהם יעקב סג"ל הירש שי' לא"ט:

ביום טוב הייתי בטוב לב משעשע תמיד במכתב שלומים אשר קבלתי מאתך ומזוגתך בתי הצנועה המחכמת מ' הינדל תי' בבישור כ"ט מהאל הטוב וכן הנני מודיעכם במודעה רבה וחביבה יתירה נודעת משלומינו ומצבינו הטוב בעזרת אל גומר עלינו הכל לטובה ולברכה, ותפילתנו לעתיד אנא ה' הושיעה נא והצליחה נא:

והנני למלאות מאויי נפשך היפה לשעשע עמך שעשועי אורייתא לפי מסת הפנאי ואוחז בשולי המכתב ששאלתני טעמא דמלת' דהדא פסקא בש"ע א"ח סי' תרס"ד אם חל ה"ר בא' בשבת וקצין הנכרי הושענא בשבת והביאה כשירה, ובמג"א ס"ק י"ד מרשב"א בתשובה דאפי' צוה ישראל, והי' קשה לך למה לא יופסל משום מהב"ע, וכאשר באתה ביתה יוסף ראית דמביא דין זה בשם המרדכי ר"פ לה"ג ומשום מהב"ע ליכא ומביא ראיה על זה, וראית ראיה שלישיית במרדכי וראיה דידי' מדאין ממעטין ביל"ט ואם מיעטן כשר אלמא דליכא משום מהב"ע, ולא כ' למה ליכא משום מהב"ע ונלאת למצוא טעם לשבח, והנני מציע לפניך מה ששוטטו רעיוני ומה שהעלתה מצודתי אחר עיון מעט, והנה על המחבר ל"ק דל"ל דמחבר לשיטתו אזיל בסי' תרמ"ט דביט"ש דרבנן ליכא משום מהב"ע כשיטת פוסקי' דהלכה כשמואל, וס"ל גם בהושענא של ה"ר דאינו אלא מנהג נביאים ליכא משום מהב"ע, וכן י"ל ס"ל למרדכי, אבל על הרמ"א קשה דנקיט בסי' תרמ"ט כשיטת המחמירים ביט"ש ושתיק ליה למחבר בסי' תרס"ד, ולא עוד אלא שהמחבר לא כ' מפורש כשצוה ישראל לקצו, ורמ"א כ' אם צוה ישראל לקצו ואיכא פרהסי' בדבר יש להחמיר והוא מתשובת הרשב"א הא אם ליכא פרוסום הגם שישראל צוה לו כשירה וסותר שיטתו שבסי' תרמ"ט ועוד אני מוסיף להקשות על המחבר ססי' תקפ"ו נכרי שעשה שופר בשבת דכשר לתקוע בו קשה הא דאורייתא הוא ואיכא משום מהב"ע, ובמרדכי בחדא מחתא מחתינהו לב' דינים הללו וקשה על המרדכי ומחבר למה ליכא משום מהב"ע, וגם קשה מאם מיעטן דדאורייתא הוא, ומתחילה היה נ"ל דס"ל דוקא בעבירה דאורייתא איכא משום מהב"ע ולא בעבירה דרבנן דלא כרש"י פסחים ל"ה ע"ב גבי דמאי ור"ן ושם דכתבו דאיכא משום מהב"ע, והא דאם מיעטן כשר ג"כ רק אסור דרבנן הוא כמ"ש רש"י בסוכה במקומו דאין ממעטין משום דמחזי כמתקן וכן שיטת תוס' בשבת וביומא, וקציצת הושענא ע"י נכרי ועשיי' שופר ע"נ קיל טפי מאיסור שבות ע"י ישראל, אלא דראיתי דמרדכי שם כ' מפורש דלמעט ביל"ט איסור דאורייתא הוא ומ"מ אם מיעטן כשר ולמד במכ"ש דע"נ כשר והיא ג"כ שיטת הרא"ש בשבת וקשה למה אם מיעטן כשר הא מהב"ע דאורייתא הוא והא אם מיעטן כשר אפי' ביט"ר שהיא מצוה דאורייתא וצ"ע:

ואחרי התבוננות מעט מצאתי טעם לשבח דמרדכי בשיטת ר"י אזיל דס"ל דאחר שקנה הגזלן בדרכי הקנאה ליכא משום מהב"ע הגם שמתחילה באיסור בא לידו כיון שעכשיו קנה ובהיתר הוא בידו ואין עליו מצות השבה רק דמים הוא דחייב ליה כדמי זבינא וליכא משום מהב"ע רק קודם שקנה דבכל רגע ורגע עבירה הוא בידו דמצוה להשיב גוף החפץ, לפ"ז הה"נ כיון שכבר עבר ומיעט ובשעת מצוה ליכא עבירה ומה שעבר כבר עבר הגם דאם לא היה ממעט ביל"ט לא היה אפשר לו לקיים המצוה, ומביא המרדכי ראיה מזה לנכרי שקצין הושענא ועשה שופר בשבת ואפי' ישראל צוהו דכשר משום שהעבירה כבר עברה בשעה שמקיים המצוה ומוכח מתוכו מדמביא המרדכי ראיה מאין ממעטין לנכרי שקצין הושענא ועשה שופר דמלאכה דאורייתא ובמצוה דאורייתא הוא, מוכח דס"ל דאי לאו ה"ט דאיכא באם מעטן כשר היה ס"ל דאיכא משום מהב"ע בקצין נכרי הושענא או עשה שופר הגם דע"נ שבות דרבנן דקיל הוא מ"מ איכא משום מהב"ע לולי משום שהעבירה כבר עברה כמו באין ממעטין, ומוכח מן המרדכי יותר ממה דס"ל לרש"י ור"ן בפסחים באיסור אכילת דמאי דרבנן איכא מהב"ע, דמלאכה דאורייתא ע"י נכרי קיל בכ"מ משבות דרבנן ע"י ישראל או איסור אכילה דרבנן, ואפשר בהא ס"ל רש"י ור"ן דליכא משום מהב"ע, אבל מן המרדכי מוכח דגם כה"ג איכא משום מהב"ע:

והנה לשיטת ר"ת דס"ל דגם אחר שקנה הגזלן איכא משום מהב"ע הגם דעכשיו ליכא עבירה כיון שבא לידו מתחילה בעבירה, ה"נ אם מיעטן ביל"ט כיון שבא ע"י עבירה ולולי כן לא היה יוכל לקיים המצוה בזה איכא משום מהב"ע קשה מהא דאין ממעטין ביל"ט, וצ"ל דס"ל כשיטת רש"י סוכה ותוס' שבת דאין ממעטין אינו רק איסור דרבנן דמחזי כמתקן, ס"ל דבאיסור דרבנן ליכא משום מהב"ע דלא כרש"י ור"ן פסחים, ורא"ש שבת דס"ל דהוא דאורייתא צ"ל דס"ל כשיטת ר"י ועיי', ואפשר עוד דר"ת מפרש עבר ומיעטן בשוגג כשר ולשיטתו בספר הישר אזיל דבשוגג ליכא משום מהב"ע, וכן נראה שהוא שיטת המרדכי דמביא ראיה מעבר ומיעטן וכ' דמשמע אפי' מזיד, נראה דאי בשוגג ליכא ראיה דבשוגג ליכא מצוה הב"ע, אלא דמשמע ל"י עבר היינו במזיד, ואינו מוכרח דמצוה כמה פעמים עבר בשוגג ג"כ דגם בלא דעת נפש לא טוב, ואפשר דמשמע ליה למרדכי משום דאין ממעטין היינו במכוין והדיוק הא מיעטן במזיד ג"כ כשר, ועוד מדקאמר הא עבר ומיעטן, הול"ל הא מיעטן כשר משמע ל"י דדייק ש"ס כ"כ לומר דאפי' בעבר במזיד ג"כ כשר, ואגב קמ"ל דאפי' במזיד ליכא משום מהב"ע, ומ"מ אין בכל זה הכרח כ"כ עד שנוכח דר"ת ס"ל דבאיסור דרבנן ליכא משום מהב"ע דלא כרש"י ור"ן דל"ל דר"ת הולך לשיטתו דבשוגג ליכא מהב"ע, אבל במזיד גם בדרבנן איכא משום מהב"ע דגרע משוגג בדאורייתא דעושה בשאט נפש איסור דרבנן, אמנם כן תוס' ע"כ ס"ל דגם בשוגג איכא משום מהב"ע, דהא הקשה ממצה של טבל הקישא ל"ל והא צריך כשאכל בשוגג וע"כ דפשיטא לתוס' דלא כר"ת בס' הישר, וצ"ל כמ"ש לפי שיטת ר"י דאחר כלות העבירה ליכא משום מהב"ע וא"ש דתוס' בסוכה שם אזיל בשיטת ר"י כמו שהאריך שם ולבסוף מביא דר"ת אית ליה שיטה אחרת, והמחבר דנקיט ברס"י תרמ"ט כשיטת ר"י א"ש הא דמיעטן דכשר, והא דסי' תקפ"ו ודסי' תרס"ד, ולא מוכח דס"ל באיסור דרבנן ליכא משום מהב"ע ומסתמא לא יחלוק על רש"י ור"ן ומרדכי אלא כיון דנקיט

עוד פש גבן לברורי ולהבין האמור בירושלמי שם בהא מלתא דאמר ר' יוסי וז"ל תמן גופא עבירה ברם הכא הוא עבר עבירה כך אני אומר הוציא מצה מרשות היחיד לרה"ר אינו יוצא בה י"ח בפסח ופי' המפרש בתמיה' וכי כך אני אומר וכו' אלא במצה גזולה אמרו כן וע"כ לחלק כמו שאמרתי דהתם אין עבירה בגופה, ובגזולה עבירה בגופה ע"כ, וצ"ע דאין דמיונו של ר' יוסי עולה יפה וראיתו אינה ראייה, דבוודאי אין במצה שהוציאה מרשה"י לרה"ר משום מהב"ע כמו גזולה, שכבר עברה העבירה קודם שעושה מצוה ואין העבירה גורמת כלל למצוה לא בתחלתה ולא בסופה ומה זה דמיון לקורע בשבת שעושה עבירה ע"י עשיית המצוה ובשעה שעושה המצוה, וכי ס"ד אם עבר עבירה אחריתא במצה או בלולב וכדומה שאין לה שייכות לקיום המצוה וכבר עברה שיהיה נדונד מהב"ע אתמה ודמיונו של ר"י צריך ביאור, ונלפע"ד ע"פ ירושלמי שבתוס' כריתות במתני' יש אוכל אכילה א' וחייב עלי' ד' חטאות, ר"מ אומר אם היה שבת והוציאה בפיו חייב ה' ומפרש הירושלמי כגון שמוציא באותה אכילה כגון שהיה ראשו מונח ברה"י וגופו ברה"ר והוציאו מרה"י לרה"ר ע"י בליעה עי"ש, ונ"ל דכך כוונת ר' יוסי כך אני אומר הוציא מצה מרה"י לרה"ר היינו שהוציאה בשעת אכילה ע"ד הנ"ל שעושה עבירה בשעה שעושה מצות דאכילת מצה וע"ז עושה עבירה לא יצא בתמיה' בוודאי יצא ודומה ממש לקורע בשבת שעושה עבירה בשעת המצוה כיון שאין העבירה מעלה למצוה ליכא משום מהב"ע בשעה שהוציאה המצוה כיון דאפשר לו לקיים המצוה בלא"ה בלי שיהיה מונח ראשו ברה"י וגופו ברה"ר כן קורע כיון שאפשר לו למחר ולא מצות היום היא כנלפע"ד פי' נכון פרוש כשמלה בעזה"י:

ויש לעיי' עוד לפי דכ"ל לנו תשוב' פ"מ ומובא והסכים עמו בח"ס חאו"ת דיוצא ידי מצוה בהנאת גרונו א"כ כבר יצא ידי מצוה קודם העבירה קודם שנכנס לבטנו פשיטא דאם העבירה באה אחר שקיים המצוה דליכא משום מהב"ע כשעושה העבירה אח"כ, חוץ משנאמר שהי' מקום הנאת גרונו ברה"ר וזה רחוק, וי"ל דר' יוסי כר"ל ס"ל דתליא באיסורים בהנאת מעיו וכך לצאת ידי מצוה, הגם דבעו קומי' דר' יוסי מדאמר ר' יוחנן דמצה גזולה אין יוצאין בה ור"י ס"ל בהנאת גרונו תלי', מ"מ ר' יוסי לעצמו ס"ל כר"ל ולגרמי' הוא דמדמה קורע למוציא מצה מרה"י לרה"ר, ויש לדייק קצת מלשונו כן דדייק ואמר כך אני אומר ודאי לר' יוחנן אין דמיון זה לזה אבל כך אני אומר דס"ל לדידי דבהנא' מעיו תלי' וא"ש ועיי':

ונחזור ונבוא אל שער המלך מ"ש דבירושלמי מתרצת' גם הא דאין ממעטי' ביל"ט ואם מיעטן כשר, למ"ש עדיין הקושי' במקומו עומדת דהא לולי העבירה לא היה אפשר לעשות המצוה מצוה דיומא, ל"מ באשחור ביל"ט דא"א בלי עבירה, אפי' אשחור בעי"ט דהי' אפשר למעט קודם יו"ט מ"מ כיון שנכנס י"ט ולא מיעטן קודם א"א לעשות המצוה עכשיו בלי עבירה והל"ל מהב"ע כמו גזל מצה וכיוצא בו, וע"כ הטעם משום דעבירה כבר עברה קודם שעושה המצוה, וירושלמי מדמה תחלה קורע למצוה גזולה כי בשניהם העבירה בשעה שעושה המצוה, והוצרך לחלק כחלוקו והדברים פשוטים וברורים, ולא הארכתני אלא להוציא הדברים מלכות הבאים אל שער המלך, כי במח"כ קדושת תורתו אין בדבריו אלו מעדני מלך, וה' יראנו נפלאות והדרך אשר נלך, יישר כוהך וחילך, הכ"ד חותנך חותם בברכת אהבה. פ"ב כאור בוקר ליום ו' עש"ק פ' בראשית תרל"א לפ"ק: הק' אברהם שמואל בנימין ב"הג מהרמ"ס זצ"ל: